

Varen waar geen water is

Handleiding leerkracht voorbereidende lessen

Basisonderwijs Haaksbergen, groep 6/7

varen waar geen water is

Inhoudsopgave

<i>Verantwoording</i>	3
<i>Inleiding</i>	4
<i>Inhoud</i>	6
<i>Opzet project en tijdsinvestering</i>	8
<i>Oriëntatie in de klas</i>	
<i>Introductie op school</i>	
<i>Onderzoek Buurse Pot, houtwerf De Botterkolk, Oostendorper watermolen</i>	12
<i>Verwerken in de klas</i>	14
<i>Presentatie</i>	15
<i>Bijlage 1 De Hessenwegen</i>	17
<i>Bijlage 2 De gebroeders Van der Sluis</i>	18
<i>Bijlage 3 Achtergrondinformatie leerkracht</i>	19
<i>Werbladen</i>	21

Verantwoording

Kunst en Cultuur Haaksbergen stelt een leerlijn voor erfgoedonderwijs samen voor de basisscholen. Met dit project 'Varen waar geen water is' is de leerlijn compleet en is er voor elke groep in Haaksbergen een erfgoedproject beschikbaar waarbij leerlingen hun eigen omgeving verkennen, die linken aan (landelijke) canonvensters, geschiedenis en aardrijkskunde. Ze leren over hun eigen gebied, wat de gebruiken en gewoonten zijn en hoe mensen woonden, werkten en leefden. Het aanbod is lesstofvervangend, wat wil zeggen dat de aangeboden stof overlappingsen vertoont met de thema's uit de landelijke geschiedenis die behandeld wordt in de methodes wereldverkenning en geschiedenis voor de betreffende bouwen. In de handleiding worden suggesties gedaan en de leerkracht kan binnen zijn eigen curriculum op zoek gaan naar nog meer mogelijkheden op het gebied van taal, rekenen en wereldverkenning.

Voor erfgoededucatie zijn de volgende projecten in Haaksbergen beschikbaar:

- Groep 1-2: Van wie is die koffer?*
- Groep 3-4: Waardevol waardeloos*
- Groep (5-)6: Leu oet Twente, leuke leu!*
- Groep 6-7: Varen waar geen water is.*
- Groep 7-8: Wie was Jan?*
- Groep 8: Te veel, te rijk, te weinig*

Voor de onderbouw is gekozen voor een erfgoedproject gekoppeld aan taalverwerving.

Als erfgoedinstelling is gekozen voor Museum Buurt Spoorweg. Het museum is gekoppeld aan vervoer en reizen. Voor groep 3-4 is een project 'Waardevol waardeloos', waarbij kinderen onderzoeken wat een verzameling is en wanneer mensen zaken bewaren.

Voor groep 4-5 is gekozen voor immaterieel erfgoed in het project 'Leu oet Twente, leuke leu!', waarbij taalverwerving en onderzoeksmethodes gekoppeld worden aan tradities en rituelen. Ook kan er gewerkt worden met muziek. Hoe maken de mensen muziek op feesten en partijen? Hoe belangrijk is muziek voor een feest?

Voor de bovenbouw is gekozen voor het thema textiel bij het project 'Wie was Jan?'.

Haaksbergen heeft een rijke geschiedenis op het gebied van de textielindustrie. In de gemeente zijn verschillende objecten en gebouwen die de textielgeschiedenis visualiseren. Daarnaast heeft de gemeente een Historische Kring met een uitgebreid archief en actieve vrijwilligers. Deze twee zaken zijn voor een onderwijsproject bijzonder waardevol. Wanneer de leerlingen het verleden van hun woonplaats kunnen zien, een klein onderzoek kunnen uitvoeren in het archief en ook nog een ervaringsdeskundige kunnen spreken, zullen zij meer intrinsiek gemotiveerd zijn.

Het laatst ontwikkelde project 'Varen waar geen water is' heeft als onderwerp handel en verkeer. Bij dit project onderzoeken leerlingen hoe inwoners uit Haaksbergen in verschillende tijdvakken omgingen met handel van en naar Duitsland. In Haaksbergen werd vracht overgeheveld op Buurser potten. De leerlingen stellen vragen als: hoe kon een beek zoals de Buurserbeek bevaarbaar zijn en wat voor middelen hadden de mensen om te varen, te handelen en te werken? Alle historische elementen worden onderzocht door middel van bronmateriaal uit de literatuur, maar ook van bekende sites zoals www.entoen.nu en de canonvensters. Als betekenisvolle opdracht bedenken de leerlingen hoe er nu handel gedreven kan worden met de Buurser Pot, het scheepje dat weer 'terug' gekomen is in de Buurserbeek.

Inleiding

Het project 'Varen waar geen water is' brengt de leerlingen uit groep 6-7 door middel van archiefmateriaal, zoals historische kaarten, bouwtekeningen, nagebouwde historische werktuigen, de Buurser Pot en de canonvensters in aanraking met de geschiedenis en het erfgoed van de omgeving van Haaksbergen.

De handleiding bij het materiaal is bestemd voor leerkrachten van groep 6 en/of 7. Dit project is voor leerlingen een kennismaking met historische verhalen en borduurt voort op hun kennis en vaardigheden uit het project 'Leu ut Twente'. Daarnaast bereiden de opdrachten uit dit project de leerlingen voor op onderzoek doen en historische bronnen lezen en begrijpen: dat wat de leerlingen bij het project 'Wie was Jan?' verder inoefenen. De leerlingen beleven door middel van dit materiaal de tijdvakken:

1. Tijd van steden en staten (1000 - 1500)
opkomst van handel en ontstaan van steden
2. Tijd van ontdekkers en hervormers (1500 - 1600)
het begin van de overzeese Europese expansie
3. Tijd van regenten en vorsten (1600 - 1700)
ontstaan van het handelskapitalisme en begin van een wereldeconomie

Hoe zag de omgeving van Haaksbergen er in die tijd uit en hoe dreven de mensen handel en reisden zij over wegen en water? Hoe liepen de oude wegen (Helwegen) vanuit Duitsland door Overijssel, hoe kwamen steden als Deventer, Kampen, Zwollen en Zutphen zo machtig? Wat voor rol speelde de Buurser Pot, de gebroeders Van der Sluis, de Oostdorper Watermolen?

De geschiedenis vanuit de wereldverkenningmethode wordt geplaatst in de eigen omgeving en door leerlingen onderzocht door middel van (regionaal) bronmateriaal. Zij zien dat die geschiedenis zich ook in hun eigen omgeving heeft afgespeeld.

De algemene doelstellingen van het project 'Varen waar geen water is' zijn:

- kennis van de drie tijdvakken en de (regionale) canonvensters vergroten;
- de drie tijdvakken op de eigen omgeving betrekken;
- bestuderen en bewerken van (erfgoed)bronnen en archiefmateriaal: kijken, bespreken, bestuderen, analyseren;
- bekend worden met de waarde van het Landgoed Lankheet, de Oostdorper Watermolen, de houtvesterschuur De Botterkolk;
- woordenschat vergroten;
- historische gegevens kunnen omzetten naar een huidige problematiek: hoe kom je aan werk? Hoe gebruik je je vindingrijkheid?

Doelstellingen met betrekking op de inhoud van het lespakket:

Leerlingen kunnen:

- vertellen waarom de Buurserbeek als vervoersader in Overijssel werd ingezet;
- uitleggen hoe het kwam dat het gebied zo vaak overstroomde;
- aangeven wat de overeenkomsten zijn tussen de Hessenweg, 'Helweg' en de A1;
- de opkomst en teloorgang van het gebruik van de waterwegen beschrijven;
- benoemen hoe een Buurser Pot werd gebouwd;
- uitleggen hoe hout wordt gebruikt bij het bouwen van een pot;
- uitleggen hoe je vracht kunt takelen;
- uitleggen waarom juist deze goederen werden vervoerd.

Vaardigheden die in dit project geoefend worden, zijn:

- *het onderzoeken van voorwerpen en luisteren naar elkaars uitleg;*
- *vragen en meningen formuleren;*
- *vergelijken;*
- *rekenen, schrijven, tekenen bij en fantaseren met bronnen;*
- *eenvoudig kaartlezen;*
- *strategieën bedenken;*
- *ontdekken van relaties tussen verschillende bronnen;*
- *antwoorden zoeken (op zelfgestelde vragen);*
- *samenwerken;*
- *presenteren.*

Inhoud

Het project start in de klas met een onderzoek naar de geschiedenis van Haaksbergen op het gebied van vervoer. Wat waren de wegen die van en naar de grote steden in Duitsland en Nederland liepen? En waarom werd er handel gedreven tussen deze steden? Leerlingen tekenen zelf wegen en waterwegen op kaarten en onderzoeken de waarde van steden aan de IJssel. De hoofdvraag van de introductie is: Hoe komt het dat Deventer zo'n belangrijke stad was en Haaksbergen niet?

In de oriëntatiefase krijgen de leerlingen informatie over de Hellwegen en vrachtwagens, de waterwegen in Overijssel, de Oostendorper watermolen en van de gebroeders Van der Sluis. Via animaties vanuit de canonvensters, bronnen uit de Canon van Haaksbergen en fragmenten uit 'Hanze, Tol en Handelswegen' van A. Ligtenbarg en N. Spit komen de leerlingen tot een antwoord op de vraag.

Na de introductie in de klas onderzoeken de leerlingen drie plekken op het landgoed Lankheet: De Oostendorper watermolen, Houtvesterij De Botterkolk en de Buurser pot. Hoe was het in de tijd van de gebroeders Van der Sluis om te werken op een Buurser pot, ladingen over te hevelen, boomstammen te zagen, bomen te inspecteren? De leerlingen ervaren hoe moeilijk het was in die tijd om handel te drijven en hoeveel moeite de broers hebben moeten doen om de boomstammen te vervoeren naar Deventer. Dit onderzoek speelt zich af in de Buurser pot en in Houtwerf De Botterkolk.

Het onderzoek is drieledig: in het eerste deel vaart een derde van de klas in de Buurser pot over de Buurserbeek en gaat de pot drie maal door een sluis waarbij de leerlingen de schipper helpen.

Het onderzoek van de tweede groep in de Houtwerf Botterkolk sluit aan op de vakken techniek en natuur. De leerlingen onderzoeken zwaartekracht, gewicht, (eigenschappen van) grondsoorten, jaarringen en houtsoorten.

De derde groep doet onderzoek in de Oostdorper Watermolen. Hoe wordt het water ingezet om de machines te laten werken? Wat zijn de producten die er geproduceerd worden door de machines?

In de klas wordt het onderzoek dat de leerlingen zijn gestart bij de watermolen, in de Buurser pot en in de houtvesterschuur de Botterkolk verder uitgewerkt. De leerlingen helpen de gebroeders Van der Sluis met ideeën voor reclame voor de Buurser pot en het gebied en de gebouwen die zij hebben bezocht. Hoe kun je mensen overhalen om naar Haaksbergen te komen om op de pot te gaan varen, de watermolen te bezoeken en de Botterkolk? En wat bied je de mensen nog meer aan dan alleen een boottocht over de Buurserbeek? De leerlingen werken aan een reclame of aan een technische vernieuwing voor de houtvesterij de Botterkolk of de Oostendorper watermolen.

Cultureel erfgoed

In de klas komen historische kaarten en archiefmateriaal te liggen. In de houtwerf Botterkolk zijn replica van werktuigen en machines waarmee de leerlingen testen doen. Het aardige van deze bronnen is dat ze, bijzonder of gewoon, altijd ongeveer dezelfde vragen oproepen. Het is bovendien zo, dat die vragen zowel door conservatoren en archivariissen als door leerlingen worden gesteld: wat is dit, waar is het voor, wat betekent het, waar wordt het voor gebruikt, waar komt het vandaan, snap ik het of vind ik het onbegrijpelijk, waarom wordt het bewaard? Hoe deskundiger kijkers zijn, hoe meer verbanden ze kunnen leggen en hoe beter ze de verkregen informatie kunnen verankeren.

Door het telkens bevragen en onderzoeken van een object leren leerlingen gericht te kijken. Een techniek die bruikbaar is bij het bezichtigen van cultureel erfgoed buiten de (school)deur. Onder cultureel erfgoed wordt verstaan 'datgene wat in tastbare zin is overgebleven uit het verleden en wat de samenleving als collectief van belang vindt om te behouden'. Het gaat daarbij om:

- gebouwen en/of objecten in de bebouwde omgeving;*
- de vormgeving van het landschap of de inrichting van de ruimte;*
- voorwerpen van kunst en cultuur, van wetenschap, techniek en geschiedenis, die bewaard worden door musea, oudheidkamers en universiteiten;*
- foto's en films;*
- originele documenten in archieven;*
- sporen van een verleden, onzichtbaar voor het blote oog, verborgen onder de grond;*
- verhalen (oral history), tradities en folklore.*

Opzet project & tijdsinvestering

Het project zal ten minste vier dagdelen aan tijd bevatten. Afhankelijk van de tijdspanne die de leerkracht tot zijn beschikking heeft, kunnen de onderzoeksfase en de uitwerkingsfase uitgebreid worden.

Opzet

Onderdeel	plaats	opdracht
Introductie	In de klas	Oriëntatie op het onderwerp Onderzoek canonvensters, kaarten en foto's Historische kaarten
Onderzoek	Buurser pot Houtwerf De Botterkolk Oostendorper watermolen	Onderzoek varen en sluizen Fotograferen en filmen Technisch onderzoek gereedschap Houtsoorten en jaarringen Energie door water Olie en meel
Selecteren & Verwerken	in de klas	Doelgroepen onderzoek Creatief schrijven of techniek Foto/filmmateriaal bewerken Mediapresentatie samenstellen
Presentatie	website en op school	reclame tekst of aanbod Buurser Pot-uitje of een technische uitvinding

Tijdsinvestering

De introductie op school	2x50 minuten
Onderzoek Buurser pot/Houtwerf De Botterkolk	dagdeel inclusief reistijd
Selecteren en verwerken	60 minuten
Presenteren en reflecteren	60 minuten

Oriëntatie in de klas

Activiteit: Oriënteren op het onderzoek naar verkeer- en handelswegen en de eindopdracht

Doel: De leerlingen onderzoeken historische kaarten

Duur: 2x 50 minuten

Organisatie: Beeldmateriaal klaarzetten op het digiboard
Leerlingen verdelen in groepjes

materiaal:

Les 1 (50 min) Digibord: afbeelding zandweg 1 en 2, vrachtwagen 1 en 2, Voorde
Kaart Handelswegen in Overijssel, Achterhoek en Liemers 1100 -1830
bijlage 1 Hessenwegen
werkblad 1

Les 2 (50 min) Digibord: kaart C Schipbeekkaart deventer 1750
Kaart A Furstentum_Munster_Landesarchiv_237
www.entoen.nu Venster De Hanze 1356 -1450
Canon van Haaksbergen venster 12 pagina 32-33 en
venster 13 pagina 36-37
Kaart waterwegen
Werkblad 2
Bijlage 2 Verhaal gebroeders Van der Sluis
Google Earth: Haaksbergen

Vorbereiding:

- Computers controleren
- Afspraak maken met medewerkers Historische vereniging en Landgoed Lankheet
- 2 Ouders regelen voor de buitenopdracht

- Kaart Handelswegen in Overijssel kopiëren: iedere leerling 1 kaart*
- Kaart waterwegen kopiëren: iedere leerling 1 *
- werkblad 1 kopiëren: iedere leerling 1 *
- werkblad 2 kopiëren: iedere leerling 1 *
- afbeeldingen en kaarten klaarzetten op het digibord
(eventueel afdrukken Canon van Haaksbergen venster 12 en 13)

Introductie

- U laat de vier afbeeldingen zien van de vrachtwagens, de landwegen en de voorde: zo vervoerden vrachtwagens hout, graan, rogge, textiel.

- U stelt de volgende vragen:

- *In die tijd had je nog geen wegenkaarten en zeker geen TomTom. Hoe wisten de vrachtrijders de weg, denken jullie?*

De mensen vertelden aan elkaar hoe ze moesten rijden en je reed van herberg naar herberg. Daar vertelden de vrachtrijders aan elkaar hoe je verder moest rijden. Er waren ook bijna geen wegen.

- *de meeste vrachtwagens waren op weg naar de steden aan de IJssel. Waarom de IJssel?*

Over water gaat het vervoer sneller en dan kun je ook meer vracht kwijt dan op een vrachtwagen. Via de IJssel kom je weer bij andere rivieren die je weer naar andere (grote) handelsgebieden in het westen en noorden brengt.

- *wat levert meer op: vervoer over zandwegen of over water? Waarom?*

Over water: er kan meer vracht op een schip in een keer, dus goedkoper.

- *U leest bijlage 1 Hessenwegen voor. U bespreekt de antwoorden van de vragen.*

Opdracht 1: Iedere groep gaat aan het werk met bijlage 1 en werkblad 1.

U vertelt dat de leerlingen de Hellwegen onderzoeken in groepjes of tweetallen.

Bespreek met de leerlingen de antwoorden van de vragen bij de kaart.

* te vinden achterin deze handleiding en digitaal op de usb-stick

Opdracht 2

U opent de twee kaarten op het digibord:

- *C Schipbeekkaart deventer 1*
- *A Furstentum_Munster_Landesarchiv_237*

U vertelt dat er mensen zelf kaarten gingen tekenen om de routes te kunnen doorgeven aan

andere mensen. De 'tekenaars' tekenden vanaf de kerktoren. Zo konden ze vanuit de kerktoren de andere kerken in de omgeving zien.

Deze kaarten zijn alle twee door Duitse tekenaars gemaakt rond 1750.

Vraag 1: hoe heet Haaksbergen op beide kaarten?

Vraag 2: wat voor wegen zie je op de kaarten? Waar zie je dat aan?

Vraag 3: op welke kaart kun je beter zien wat belangrijke steden zijn?

Vraag 4: welke kaart vind jij het meest betrouwbaar? Waar komt dat door?

Vraag 5: stel je bent vrachtvervoerder uit Munster. Welke route zou jij nemen naar de IJssel?

Vraag 6: wat denken jullie dat de stippellijntjes betekenen op de kaart C Schipbeekkaart deventer?

Opdracht 3

www.entoen.nu venster Hanze

Canon van Haaksbergen venster 12 pagina 32-33 en venster 13 pagina 36-37

Nadat de leerlingen de wegen van Twente hebben bekeken en benoemd, stelt u de vraag: *'Hoe komt het dat Haaksbergen niet zo groot is geworden als Deventer?'*

Ieder groepje overlegt over het antwoord op deze vraag. Ze houden het antwoord voor zichzelf.

Daarna gaan de leerlingen in tweetallen achter de computer en openen de site

www.entoen.nu bij het venster 'De Hanze' en lezen venster 12 en 13 van de canon van Haaksbergen.

De groepjes gaan op zoek naar het antwoord op de vragen:

Waardoor werden de steden langs de IJssel zo belangrijk en machtig?

Waardoor kwam het dat de Hanzesteden minder belangrijk werden?

De groepjes geven antwoord op deze vragen door de animaties en andere informatie te gebruiken op de site. U kunt een tijd inpassen: wie is het eerste klaar met de groep: die groep heeft gewonnen (als de juiste antwoorden zijn gegeven over de groei en verval van de steden).

Kernwoorden die de leerlingen gebruiken zijn: samenwerking, handel, koggeschip, doorvoer, nieuwe producten, goede ligging aan het water, expansie over de wereldzeeën.

Opdracht 4

Na de bespreking van de Hanzesteden gaat u weer terug naar Haaksbergen. Ook in Haaksbergen hadden de mensen gehoord van de vrachtvervoerders van de scheepsbouw in Amsterdam. Grote zeeschepen werden er gebouwd om mee naar Indië te varen. Er werd veel geld mee verdiend.

U leest het verhaal van de gebroeders Van der Sluis voor of u laat de leerlingen zelf het verhaal lezen.

Opdracht 5

Iedere leerling krijgt een kaart en werkblad 2 en een atlas. De leerlingen onderzoeken de route die de gebroeders Van der Sluis aflegde in de 17^e eeuw.

Afsluiting

U opent Google Earth Haaksbergen bij de bespreking van werkblad 2. U koppelt het heden aan het erfgoed door:

- De leerlingen de A1 te laten aanwijzen: belangrijke handelsroute vanuit Duitsland,
- De huidige waterwegen aan te wijzen: het water van de Buurserbeek en de Schipbeek worden niet meer gebruikt voor handel,
- Het industrieterrein Het Vark aan te wijzen: er wordt nog steeds handel gedreven door vrachtverkeer,

- De rondweg rond Haaksbergen geeft aan dat er veel (vracht)vervoer is rond Haaksbergen,
- De watermolen aan te wijzen: dat is een monument waarbij vrijwilligers ervoor zorgen dat deze molen nog steeds werkt,
- de 'nieuwe' sluizen aan te wijzen.

U sluit af met de mededeling dat de leerlingen een onderzoek gaan doen naar hoe er werd gewerkt in de Oostdorper watermolen, met de Buurser pot en in houtwerf De Botterkolk. In het onderzoek bepalen de leerlingen of zij het belangrijk vinden dat deze plekken nog gebruikt worden. Ze bedenken tijdens hun onderzoek hoe deze plekken ingezet kunnen worden om geld te kunnen verdienen: zit er nog handel in?

Huiswerk:

Bekijk in je eigen omgeving of er nog steeds gebroeders Van der Sluis bestaan.

- hoeveel vrachtvervoerders zitten er in Haaksbergen?
- welke bedrijven werken met hout?
- hoeveel ondernemers werken er met water, wind of zon?
- welk bedrijf heeft iets nieuws ontdekt of werkt helemaal anders dan andere bedrijven?

Onderzoek - De Buurser pot, houtwerf De Botterkolk, Oostendorper Watermolen

Activiteit: Door middel van activiteiten onderzoeken de leerlingen de Buurser pot, de Oostendorper watermolen en de houtvesterij De Botterkolk

Doel: De leerlingen krijgen inzicht in werken in de eigen omgeving van 1100 tot 1850.

Duur: een dagdeel, exclusief reistijd

Organisatie: De groep wordt in drie subgroepen verdeeld: een derde van de klas gaat naar de Oostendorper watermolen, een derde vaart op de Buurser pot en een derde werkt in de houtvesterij De Botterkolk.

Vorbereiding

- drie begeleiders regelen die elk met een groepje kinderen naar de diverse onderdelen gaat.
- leerlingen werken in dezelfde groepjes als in de klas.
- leerlingen dragen stevige schoenen en bij minder weer een regenjas.
- leerlingen vragen of zij een fototoestel en/of filmcamera meenemen.

Graag aanwezig zijn om uiterlijk 08:40 uur. Fietsen neerzetten bij de bakspieker.

In het volgende schema is te zien hoe de diverse groepen rouleren.

Het lopen naar de houtwerf en terug naar watermolen en Buurser pot neemt enige tijd in beslag.

	ronde 1	ronde 2	ronde 3
gr.1	Buurser pot	lopen naar houtwerf	lopen naar watermolen
gr.2	watermolen	Buurser pot	lopen naar houtwerf
gr.3	lopen naar houtwerf	lopen naar watermolen	Buurser pot

Hieronder vind je de locaties. Looproute naar de houtwerf (groene pijlen) is ca. 800-1000 meter.

Ga rechtsaf de Rekkense weg op (zandpad)

Ga rechtsaf = Oliemolenweg (verharde weg, let op ivm verkeer)

Na ca 150 meter is aan de rechterkant de ingang van de houtwerf

Lesomschrijving

De houtwerf De Botterkolk

In de houtvesterij worden de leerlingen ontvangen door de houtvester. Hij vertelt dat op deze plek het hout werd verzameld, geveld en gedroogd. Hout was een belangrijk handelsmiddel voor de mensen in Haaksbergen. De leerlingen onderzoeken houtsoorten, bewerking van hout en de takel.

Buurser pot

Op de Buurser pot staat een kist met voorwerpen. Alle leerlingen krijgen (in tweetallen) een voorwerp en bedenken voor de schipper een vraag. Wat heeft het voorwerp met de pot te maken? Bij de sluizen helpen de leerlingen de schipper.

Oostendorper watermolen

Hoe wordt de energie van het water gebruikt in de watermolen? Wat zijn de werkzaamheden in de molen en hoe wordt de molen 'draaiende' gehouden. De leerlingen onderzoeken de beide gebouwen van de Oostendorper watermolen onder begeleiding van twee molenaars.

Verwerken in de klas

Activiteit: schrijven van een reclametekst en het bouwen van een internetpagina
Of

Het maken van een nieuwe machine

Doelstellingen: De leerlingen:

hebben op het gebied van reclame en toerisme woordenschatuitbreiding
zijn in staat om hun begrippenlijst uit te breiden
kunnen creatief schrijven

raken meer mediageletterd door het werken met sites

kunnen presenteren aan een specifieke doelgroep

zijn in staat creatieve oplossingen te bedenken

kunnen werken met fotografie/ (digitaal)tekenen

of

kunnen door middel van zon, wind of water energie opwekken met een zelf
ontwikkelde machine die 'lijkt' op een waterrat of takel.

Duur: 60 minuten in de klas of de tijd die de leerkracht tot zijn beschikking heeft

Organisatie: De groep wordt in dezelfde groepjes verdeeld. Iedere groep heeft een
computer tot zijn beschikking.

Lesmateriaal: Eigen foto en film materiaal

Historische foto landweg

Foto A1

Vorbereiding

U bekijkt uit de voorbereidende les wat de leerlingen als antwoord gegeven hebben op de
twee vragen:

'Hoe komt het dat Haaksbergen niet zo groot is geworden als Deventer?

'Waardoor verviel het succes van de Hanzesteden?'

U opent de les met deze twee vragen.

Lesomschrijving (50 min)

U opent de les met de afbeeldingen van de landweg en van de A1. U herhaalt wat de
leerlingen aan antwoorden hebben gegeven in de voorbereidende les bij de twee vragen.

U stelt de vraag: wat leren we van deze geschiedenis over werk? Wat zijn de
overeenkomsten met deze tijd?

De leerlingen zien overeenkomsten in het groot (Hanzesteden & VOC) en in het klein (de
gebroeders Van der Sluis en hun nakomelingen). Het water van de Buurserbeek is daarbij
de verbindende factor. In het verleden bracht dit water de gebroeders, samen met hun
slimmigheid, rijkdom. Hoe kan ditzelfde water en dezelfde pot nu werk opleveren voor de
gebroeders Van der Sluis in de 21^e eeuw?

De leerlingen maken een plan voor de broers, schrijven een reclametekst en maken een
sitepagina met foto's en films of bedenken een nieuwe machine die werkt op water, wind
en/of zon.

U stelt samen voorafgaand aan de uitwerking van de opdracht criteria op met de
leerlingen:

Waar moet een goede tekst aan voldoen?

Waar moet een goede internetsite aan voldoen?

Denk aan:

De reclame

- is in correct Nederlands geschreven

- is in de stijl voor een bepaalde doelgroep geschreven

- heeft ten minste een bewerkte foto

- heeft gebruik gemaakt van de geschiedenis van de omgeving/Buurserbeek/Buurser pot

- noemt ten minste een activiteit voor de doelgroep.

Afsluiting (10 minuten)

De leerlingen vertellen waar ze aan gewerkt hebben en wat ze nodig hebben om hun site of hun machine af te maken. Een inventarisatie wordt gemaakt. Daarna overlegt u met de groep wie er uitgenodigd worden voor de presentatie van de sites of de tentoonstelling van de machines.

Presentatie

Activiteit: *De presentatie van de sites of de machines*
Doel: *Leerlingen kunnen hun werkproces verwoorden en hun product presenteren*
Duur: *60 minuten*
Organisatie: *Regelen publiek*
Klaarzetten sites/ tentoonstellen van de machines
Samenstellen criterialijstje
Lesmateriaal: *Materiaal van de leerlingen zelf*

Vorbereiding:
De leerlingen zorgen voor hun eigen materiaal.

Lesomschrijving

De leerlingen presenteren hun sites aan het publiek. Ieder groepje vertelt iets over hun werkproces voorafgaand aan de presentatie van de site of de machines. U kunt van de criteria een uitwerking maken en deze uitdelen onder de leerlingen en aan het publiek. Telkens wijst u een aantal leerlingen aan die de presentatie van de groep reflecteert aan de hand van het formulier. Aan het eind van de presentatie wordt gezamenlijk de site uitgekozen die wordt geplaatst op de site van de Buurser pot.

Met de machines die gemaakt zijn, wordt een tentoonstelling ingericht. Ook hier kunnen formulieren uitgedeeld worden aan de bezoekers met vragen over wat zij zien

Hessenwegen

Heel algemeen worden de oude handelswegen *Hessenwegen* genoemd. De Hessen waren de vrachtrijders van Europa en reden vanaf de zeventiende eeuw, met vrachtwagens met een breder spoor en meerdere paarden.

De normale wegen waren niet tegen deze zware wagens bestand en er werd regelmatig geklaagd over de toestand van deze doorgaande wegen. De hessenwegen waren dan ook wegen speciaal bedoeld voor wagens met dit brede spoor en werden om deze reden dan ook om de steden heen geleid.

Niet alle wegen die nu *Hessenwegen* worden genoemd waren uitsluitend voor deze brede wagens bedoeld. In de praktijk hadden de Hessen hun eigen routes voor het lange afstandsvervoer en reden ze in konvoeien.

De voermannen waren grote sterke kerels. Ze moesten de wagens laden en lossen, de paarden in het gareel houden en de wagens uit modder of rul zand kunnen duwen. De wagenbestuurders gingen gekleed in de dracht van Midden- en Zuid-Duitsland.

Door dit uiterlijk, de kleding en de taal, maar ook doordat ze zich in de dorpen maar weinig lieten zien, maakten de Hessentransporten op de Hollanders een exotische indruk.

In vaste plaatsen langs de routes hadden de Hessen hun overnachtingsplaatsen. Hier waren meerdere herbergen, die voor overnachtingen van deze konvoeien hessenwagens dienden.

De wagens moesten gestald en bewaakt worden om de koopwaar te beschermen. De herbergen voor vrachtrijders hebben dan ook een "niendeure", de grote staldeur, aan de straat. Was er geen herberg om te overnachten, dan werd in het veld een kring van wagens gemaakt.

Bijlage 2

De gebroeders Van der Sluis

Aan de Buurse beek stond een schippersherberg "De Oude Sluys". Boven de voordeur is nog altijd een gevelsteen te zien met een scheepje erop en het jaartal 1695 met de letters G.J.; Gerhard Jansen (van de Sluis).

Ook boomstammen uit Duitsland werden per vlot via de beek vervoerd. Een vlot telde 5 tot 6 stammen. Via Deventer werden deze stammen naar Amsterdam en Zaandam vervoerd, waar ze dienden voor de bouw van de VOC-schepen. Soms kwamen in één week wel 100 tot 200 bomen aan in Deventer.

Het verhaal gaat dat rond 1670 in een hutje tegenover de latere schippersherberg "De Oude Sluys" twee broers woonden. Ze waren heel erg arm, maar wel bijzonder slim. Ze waren er achter gekomen dat vooral het kromme hout, het zo genaamde kielhout, in Amsterdam en Zaandam heel veel geld waard was. Wat deden ze nu? Ze reden regelmatig met paard en wagen een heel eind Duitsland in. Daar groeiden bomen die prima hout leverden voor de scheepsvaart. Ze deden zich zeer arm voor en daardoor lukte het hun keer op keer voor maar weinig geld de boomstammen te kopen. De kromme stammen namen ze voor een appel en een ei mee, terwijl die in Holland juist het meeste waard waren.

In Holland verkochten de broers die rechte en kromme stammen voor veel geld en werden ze langzaam aan rijk. Zo rijk zelfs dat zij in 1695 de schippersherberg lieten bouwen. Ook hier verdienden ze weer veel geld mee. Zo behoorden ze al gauw tot een van de rijkste families van Haaksbergen. Een zoon van één van de twee broers Van der Sluis, liet omstreeks 1720 in de Oostenstraat een deftig huis bouwen. Later werd hij richter van Haaksbergen. In de Jhr. von Heijdenstraat naast de Hervormde Kerk staat nog steeds dit bekende Richtershuis.

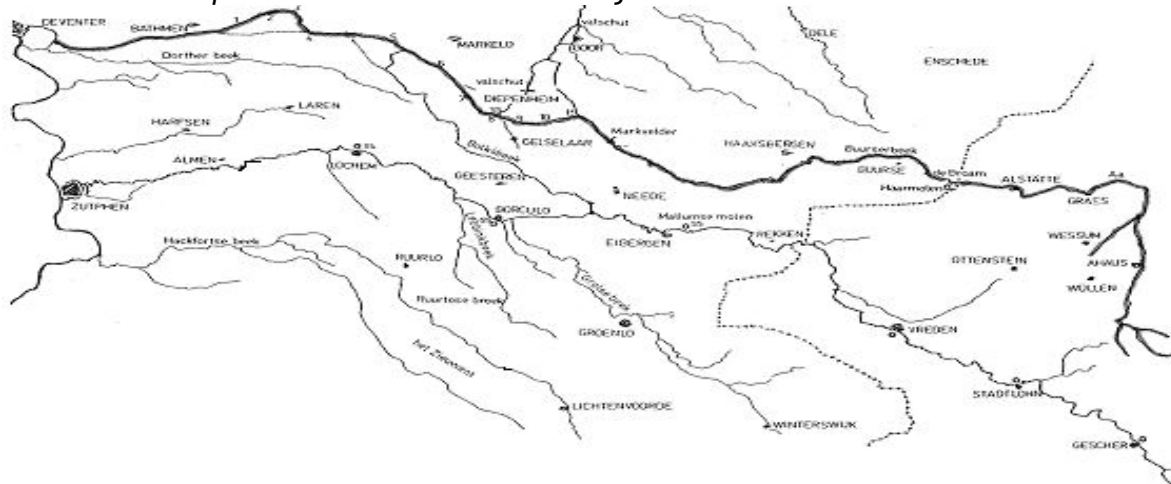

Bijlage 3 Achtergrondinformatie voor de leerkracht.

De Buurserbeek

De bron van de Buurserbeek ligt ongeveer vijf kilometer ten zuiden van Ahaus in Duitsland. Daar heet de beek de Alstätter Aa.

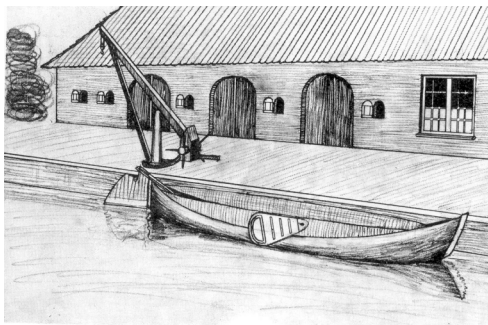
Bij de Haarmühle, achter Buurse, stroomt de beek ons land binnen en heet dan de Buurserbeek. Bij Haaksbergen (de Watermolen) verandert de naam in Schipbeek en via Rietmolen en Diepenheim stroomt deze beek bij Deventer in de IJssel.

Vooraf in de 17^e, 18^e en tot midden 19^e eeuw was de beek goed bevaarbaar voor kleine ondiepe scheepjes, die “potten” werden genoemd.

Nabij Haaksbergen, in het Assinkbos dicht bij de stuw, is een plek die nog steeds Poteerdenhoek (Potaardehoek) heet. Hier werden de “potten” vol met potaarde geladen. Deze potaarde was vanuit Duitsland met paard en wagen hier naar toe gebracht om vervolgens overgeladen te worden op zo'n scheepje. In deze aarde zat veel klei en leem. In een fabriekje bij Deventer bakte men van de potaarde gebruiksvoorwerpen zoals potten en schalen.

Bij de Oostendorper watermolen werd veel rogge overgeladen en een eindje stroomafwaarts langs de Buurserbeek was een haventje waar houtskool (verbrand hout) op de kleine boten geladen werd. Deze houtskool diende als brandstof voor de ijzerfabriek in Deventer.

Rond 1700 voeren er over de Buurserbeek of Schipbeek regelmatig scheepjes met boter, kaas, zout, azijn, olie, haring, brandewijn, lijnzaad, traan, teer en papier uit Deventer. De goederen werden dan overgeladen en met paard en wagen verder vervoerd.

Zo'n overslagplaats was eigenlijk een soort haventje. Vaak stond er een kleine schippersherberg bij.

Een overslagplaats aan het eind van de route was

De Broam bij Buurse.

Nu nog vind je deze naam terug bij het natuurvriendenhuus.

Na de tijd van Napoleon (ongeveer 1820) werden de zo goed verbeterd dat er nog nauwelijks nodig was. Er voeren steeds minder schepen op de en op de Schipbeek.

In de loop der eeuwen verdwenen veel bochten uit werden zelfs nieuwe stukken beek gegraven om het sneller af te voeren. De beek kreeg een andere

landwegen
scheepvaart
Buurserbeek

de beek en
water
functie.

Als we nu langs de beek wandelen is het moeilijk voor te stellen dat deze beek ooit een zeer belangrijke vaarroute naar de stad Deventer was. Maar ook dat de scheepswerven in Amsterdam en Zaandam in die tijd enorm van deze waterweg geprofiteerd hebben, weet bijna niemand meer.

Iej könt gin pap ett'n en poes'n tegelieke

Je kunt geen twee dingen tegelijk doen

Hoksebargs

***Nog heurt mien oor dat stöarig
zoezen,
Nog zut mien ooge 't draeiend rad,
Waar 't wit van schoem kwamp oaver
broezen,
Het röstloos water, 't frisse nat.***

H. Berghege

Werkblad 1

*Pak je kleurpotloden. Bekijk de kaart.
Zoek de zwarte lijnen op en kijk hoe de lijnen lopen.*

- 1 Wat betekenen de zwarte lijnen?

Pak de potloden.

- 2 Geef alle belangrijke plaatsen die op knooppunten van routes liggen een rode punt.
- 3 Geef elke plaats die een vestingstad is, een groene ring.
- 4 Wat voor soort handelswegen lopen langs Haaksbergen?

Pak een blauw potlood.

- 5 Trek met het potlood de waterroute van Haaksbergen naar Deventer.
- 6 Hoe kom je het snelst in 1100 in Zutphen? Teken deze route met geel.
- 7 Hoe komt het dat Almelo een haven heeft?

Bekijk de herbergen in Twente en in de Achterhoek.

- 8 Wat is het verschil tussen de ligging van de herbergen in de Achterhoek en Twente?

- 9 Dit zijn wegen die vanaf 1100 tot 1830 hebben bestaan. Pak de kaart van Twente uit je atlas erbij. Welke wegen zijn nog (ongeveer) hetzelfde?

- 10 Waarom wilden de handelaren allemaal naar de IJssel?

Handelswegen in Overijssel, Achterhoek en Liemers, ca 1100-1830

bij werkblad 1

Werkblad 2

1 Lees de tekst en teken wat je leest op de kaart met kleurpotloden.

Deventer wilde In de 'Tijd van Steden en Staten' meer handel met (zwart) Duitsland. Daarom werd de Schipbeek uitgegraven. Zutphen kreeg zo meer concurrentie van Deventer.

De Schipbeek is een zijstroom van de rivier de IJssel en stroomt door het zuiden van Twente en het noorden van de Achterhoek (rood). De beek (blauw) ontspringt enkele kilometers ten zuiden van Ahaus en hier heet de Aa. De beek passeert bij Buurse de grens (groen) en heet daar de Buursebeek.

Tot 1400 stroomde de Buurserbeek door Haaksbergen, daarna werd de beek verlegd naar het zuiden en aangesloten op de Markervelderbeek.

Sinds de omlegging wordt er in 1548 de Oostendorper Watermolen gebouwd (oranje). De molen werd twee keer herbouwd: in 1634 werd de molen in de 80-jarige oorlog verwoest en in 1946 vernield door hoog water. Bij Markelo stroomt de beek onder het Twentekanaal (paars) door. Bij te veel, te hoog of te laag water in de Schipbeek kan zo het water in het Twentekanaal stromen of juist eruit gehaald worden. De beek stroomt langs Bathmen door om bij Deventer uit te monden in de IJssel.

De Schipbeek had in de zeventiende eeuw een belangrijke functie. Er werd hout vanuit Munsterland aangevoerd over land. Op laadplaatsen 'de Braam' (geel), 'Schipbeekhuizen' (roze) en 'De Wippert' (bruin) werd het hout op de schepen geladen. Het hout was bedoeld voor de bouw van schepen van de Verenigde Oostindische Compagnie. Ook leem en houtskool werden vervoerd over de beek of over de weg langs het water tussen Holten en Deventer (zwart) als die begaanbaar was.

Door de opkomst van vervoer over de weg en over het spoor nam de scheepvaart af.

2 Via de IJssel voeren andere schepen naar het IJ in Amsterdam. Kijk op de kaart in de atlas. Over welke wateren voeren de schepen naar het IJ?

3 Begrippenlijst
Schrijf hier de woorden en begrippen op die je niet kent. Zoek de betekenis in de tekst of anders in je woordenboek op.

Waterwegen Overijssel

bij werkblad 2

Geet

Westerflor

Geet near Geet

Beepenkens in Deep: malon

Westerflor

1386

1560

Maand
sluis

Maand
malon

1273

Geldseer
buck

Oude
sluis

Wester
geet

Wester

Loet
malon

Maand
malon

o'geesteren

Wester